

Օ Ե Պ Ե Կ

ՀԱՅ Թ Ի Ս Տ Ո Ւ Օ Բ Ե Ա Յ

Ա. ՏԱՐԻ Ա. ՇՐՋԱՆ.

1861

ԹԻՒ 4. ՕԳՈՍՏՈՍ 1.

Հրատարակի ամեն ամսոց 1/ին, 10:ին
և 20 ին .

Մատուցած ամսութեան տեղին է. իշմիք
պատութական Ընկերութեան թանգա-
ռակը Դաշը փողոցը, Ցիւ. 25 եւ Հան-
գեիս գրասենեալը. Կիրթ խան. Ցիւ. 1:

Հանդիսիս զքանց չեց ամսի է.
1-շմիք. գին

Փօջիս Աւ. Աւրից բացարմեր . . .
Մատուցած թիւնները Յու. միս 1 է

Դաւ. րո Երթաշիք թերթերան ճամբա-
ժամբը առնցին չքայ է.

Հանդեսիս չերպերեալ որ եւ. ից
նամակ կմբագրաց դիմութ ուցուի.

ՅՈՒ ՃԾ. ՄԵՐԸ Ը. Օ. Գ. Ը. Ը. Ը. Ը.

Qui a le droit à la force,
et qui a la force dédaigne
la violence.

V. HUGO.

Օ Վ Ա Կ Ա Կ Ե Հ րատարակութեալ սկսած օրէն հետէ
ամէն կողմէ զանազան տարածութիւններ ելան :
Ասոնց մէկ քանին անչեղեգ, մէկ քանին ծաղրելի,
և, որ աւելի զարմանալի է, մէկ քանին ալ քանի
մը կարծեցեալ հեռատեսներու այսափսի յատկու-
թենէ մը բոլորովին զուրկ ըլքալնին կը յայտնէր :
Այս տարածայնութիւնները հետեւեալ խօսքերու
մէջ կ'ամփոփենք. “Օաղլիլ միութեան յաջորդն
է. անոր պէս խոռվութիւններու ծնունդ պիտի
ուսոյ, անոր ասոր պատիւը պիտի մը ճառակ ե՞” :

Կը պատասխաննք. Օաղլիլ Վիո-թեան յա-
ջորդը չէ, այլ անոր քոյրն է. երկուքն ալ իրենց
կեանքը մէկ մայրէ առած են, որ է յառաջադի-
մութիւն. ուստի Օաղլիլ պաշտպան է. իր քրոջ
այն ամէն սկզբունքներուն որոնց հիմն է աղասու-
թիւն, իրաւունք, և պարտաւորութիւն : Օաղլիլ
խոռվութիւններ չպիտի հանէ. վասն զի հանդէս մը
իր կարողաւթեանը չպիտի հասարակութեան օգտին և
ոչ թէ զատին համար կը հրատարակուի : Վիոնք
Վիո-թեան անուն թէ և վաղամեռ, այլ իր տեսակին

մէջ Իզմիրի համար անդրանիկի և աղգօգուտ հան-
դէսին պաշտպան ըլլալու ոչ փափաք ունինք և ոչ
կամք : Անոր խմբագիրները օր մը, և շատ հետի-
չէ այն օրը, անշուշտ մի առ մի իրենց իրաւունքը
և պատիւը պիտի պաշտպանեն . հիմա անոնց հա-
մար յանցաւոր են ըսելը կարծենք պատերազմի
գաշակն մէջ հրացանէ զիվուած զինուորի մը վաս-
ես ըսելու կը նմանի : Եթէ Միութիւնը քանի մը
պակասութիւններ ունեցաւ, ինչպէս կը կարծեն ո-
մանք, շատ ալ կատարելութիւններ ունեցաւ, և այս
վերջիններուն հետեւութեան արդիւնաւորութիւնը
առջիններուն պատճառած քանի մը խոռվութիւննե-
րուն անբառնալի վարագոյր մը եղած է . . . :

Առ այժմ կը փութանք յայտնել մեր անկեղծ
շնորհակալութիւնը աղասիստ երխոսարդաց և
աղզասէր բարերարաց ունաց մեղի ցըցուցած հա-
մակրութեան և պաշտպանութեան համար : Ասպ-
ային յոյսը այսպիսիններու վրան է . վասն զի յա-
ռաջադիմութեան աղասաշունչ հովը արդէն սկսած
է զանանք հրելու, տանելու և ուրիշ ձականա-
գիրներու ձեռքը յանձնելու . մեր յոյսը մեծ է,
և գուցէ օր մը, օրհնեալ ու երանելի օր մը՝ ի-
րերկրութիւն և ՚ի միիթարութիւն յուսաբէկ սիր-
աերու, պիտի լսենք Մեսրոպի թուերուն անուան
յառաջադէմ և լուսաւորեալ աղգութեանց մէջ մր-
ժանաւորապէս յիշուիլը . գուցէ կ'ըսեմ մեզի հա-
մար ալ չպիտի ըսուի թէ Ասիայի մէջ միայն եր-
կիր մշակելու յարմար ժողովուրդ մ'ենք, ինչպէս
անիծապարտ քերան մը ատելութեան ոպիէ շարժե-

լով յանդղնեցաւ զրել և տողել լուսաւորութեան կեդրոն սեպուած մայրաքաղաքի մը մէջ ասկէ քառնի մը տարի առաջ: Խնչու չէ միթէ Կախախնամութենէ գատապարտուած ստեղծուեցանք աշխարհիս երեսը իրեւ աննշան էակներ թափառելու, և անոր մեղի շնորհած սպարզեներուն յարգը չանչնալով հեղնասէրներու առջե տակ նշաւակի ըլլալու: Միթէ Հայաստանի զաւակները չե՞նք, միթէ Տիգրանի և Վարտաչէսի սերունդը չե՞նք: Գիտենք թէ այն ամէն անձերը, որք զրիչ 'ի ձեռին բարյական ախաեր բռութելու կը նիրտին, տաժանելի սպարտառութիւններ ունին կատարելու, և պիտի ստիպուին գէմ գնելու անսուածելի գժուարութիւններու: Գիտենք որ հասնելու համար իրենց նպատակին, որ է ընկերային արժանաւոր մարմին մը ըլլալ, անխոնջ յարտաւութեան և անվախ արփութեան կարօաւեն:

Այս կիսենք նաև, և այս ցաւելով ու տըրտում սրտով կ'ըսենք, թէ աղդ ասկիրութեան վարագոյբին ներբեւ երեմն կօպրդի երկաքարշ կիրք մը, որն որ կը խլասի, և, յանուն չդիտեմ ի՞նչ երեակայական ապադայ խոզվութեանց յառաջադիմութեան առջե սպատուարմեր կանդնելու համար թեւերը սօթիւթելու կ'սկսի, յառաջադիմութեան, որուն փրկաւէտ քայլերը կանցնել ոչ բռնամոլութեան և ոչ տղիտութեան արուած է, յառաջադիմութեան, որուն ամէն բան իր հետ առնող տանող հոնանքին առջե թումբեր սպարտաստել այսուհետեւ առնելու համարին չէ':

Եզր մը երբ լուսաւորելու կը դիմէ, բռնութեան իշխանութիւնը բնականորէն կը նուազի. վասըն զի Ճշմարիտ իշխանութիւնը մողովուրդին ձեռքը կ'անցնի, եթէ ասկիա բարյայական և իմացական զօրութեամբ կը զարդանայ: Եյս զօրութեամբ է որ ժողովուրդը իր արձանաւոր կայանը գտնելու համար կը յառաջադիմէ (1):

Եյս յառաջադիմութեան տկար արձագանք մ'ալ մնաք ըլլալ ուղեցինք, և աչա շատ աղդ այիններ հասկնարով ի՞նչ ըսել ուղեցնիս բարեհածեցան ներոզամտութեան ժախտով և յուսասու գէմքով մեր կողմը նայիլ և մեղի ընել այնպիսի դիտողութիւններ, որոնց մէկ քանիին օրինաւորութեանը ըսելիք չունինք բաց 'ի շնորհակալաւութենէ: Ունաք ևս հասկցան կամ չուղեցին հասկնալ ի՞նչ նկարագիրով զբանորական ասպարէղը նետուելնիս

(1) Քամի մը ժայռեր չեն կրնար արգիել գետ մը իր ընթացքէն: գեղքեր անց ամեշաբար կը պատահին և կանցնին մարդկային գիրաքարաթիւններու մէջն:

զրեթէ ուրիշներու գրգումով ու թելադրութեամբ ըստ այնպիսի առարկութիւններ յատաջ բերին, այն պիսի երկդիմի և երկլեզու պատճառաբանութիւններ ըրին, որոնց մէջէն ներելի էր մնջ հմարել սաստանալիքը և թշնամնաթեան ու սիսմիկալութեան ուղին: Քաջալերելու աեղ՝ հչատեցնել, պաշտպանելու տեղ մատնելու արամագրութիւն ունենալ, ազգասիրութիւն քարոզել, և անոր նուրական կայծը իր սեփական վառարանին մէջ արձարծել, ուղղող թերթի մը գէմ սպառնալ՝ սրափ սեռութիւնը կը յացանէ, և ուրիշ բան չենթագրեր եթէ ոչ չազգասիրութիւն:

Ոմանք զույկ պիտի զարմանան մեր այս ամէն ըստաներնուս վրայ: Յառաջ չզարմանան: Այս առենէ հետէ ուր ազատութեան տնունը առողջելու յանդ գնեցան քանի մը ակար շուրջերս, ակամայ շատերուն հակակրութիւնը բորբոքած եզան և նախատինքի իսկ արժանացան, ինչո՞ւ, վասն զի Ճանշան ուղեցին մարդկային արժանաւորութիւնը, վասն զի ուղեցին աէր ըլլալ իրաւունքի մը, զոր ամէն էակի էր եռմթիւնը առնելու ատեն կը ժառանդէ բնութենէ: Եթէ կ'ուղենք խորհելու, խօսելու և արպելու ազատութիւնը, ասկէ չչետեիր թէ անոր ասոր պատիւը մրոտելու: կամ յանիրաւի մասնաւորներու ընթացքը քննելու և պատարակիւթելու և Ճշմարտութեան գէմքը արատելու: կը պատրաստուինք մասնութիւնը աղատութեան շափը մը բորբոքելու անձնական շաշը կ'առնու, և կ'սկսի անխոնայ վերաւորելու յաւերակ զարձնել հասարակւթեան օգտին անձնանուեր սիրաւորը, երբ կ'ըսեմ, կը տեսնենք թէ ատելութեան և ոխակալութեան հինորեայ գրսչը ժամանակին թեովը չունինք, ինչու որ մարդութենէ հրամարելու կամք չունինք (1), բայց երբ կ'զգանք թէ անձնական շաշը կամ սնափառութիւնը ուրիշ կերպարանք կ'առնու, և կ'սկսի անխոնայ վերաւորելու յաւերակ զարձնել հասարակւթեան օգտին անձնանուեր սիրաւորը, երբ կ'ըսեմ, կը բաղմի արդարութիւնը, և այն ատեանը ուրիշ կ'առաքուի բողոքնք: Եյս ատեանը որու կը բողոքնք: Հասարակաց կարծիքն է, ուր կը բաղմի արդարութիւնը, և այն ատեանը ուրիշ կ'առաքուի բողոքնք: Եյս ատեանը ուրիշ կ'առաքուի բողոքնք: (2) Բնդհանուրին համար ձեռքը գը-

(1) Եւս այս կանոնի աղատութիւնը զայն ունեցողին պատիւթերը, այլ անարգութիւն:

(2) Արդարութիւնը և աղատութիւնը իրարու հետ միաբանութիւններու համար եղած էն: աղատութիւնը արդար է և արդարութիւնը աղատութիւնը:

և իցեւ բան մը առանց յայտնապէս ճանշնալու աւսոր Ճմարտութիւնը” : Եւ մասին փիլիսոփայութեան ազատ կ’ըսուի այն երկիրը , ուր խորհուրդը և խորհուրդին ազատորէն յայտնուիլը արգելուած չէ ու ոչ օրէնքէն և ոչ սովորութիւններէ : Այս այսպէս ըլլալով փիլիսոփայութեան հողը ինչ ապահութիւն ունի Եւրոպայի մէջ : Կախի պէտք է դուրս հանել Ըուետը , որուն գըտականութիւնը մեղի ծանօթ է միայն իր մէկ քանի սիրուն վլպերովը . այս չկրնալ ոչ արգ ասաւորութեան ազագոյց մ’ըլլալ , հետեւաբար և ոչ այլ ազատութեան , և որուն կրօնական անթոյ լսուութիւնը միջին տարիներս Եւրոպայի մէջ այնչափ տրամութեան արձագանքներ տուաւ ու թնդաց : Երկիր մը , ուր անհնարին է թողուլ տիրապետող կրօնքը առանց օրինազանց ըլլալու և այն երկիրն է ուր միտքի ազատութեան առաջին բառը տակաւին անձանօթ է . ցաւալի է արդարեւ այսպիսի օրէնքներու գեռ մերձեցուցանելի ըլլալը , ցաւալի է որ փոխանակ զանոնք ’ի քուն ձգելու , այն հինորեայ տանչարաններու պէս , զորս ժանդը կը լսիէ միւզէներու տակ . այսպիսի օրէնքները 19թի գարու մէջ , յամօթք քաղաքակրթութեան , մէջ երկրի մը մայրաքաղաքին մէջ գեռ կը պահուին իրեւ մերձեցուցանի , երբ ներքին նախարարութիւնը բոլորովին անվըրդով է , և չկայ և ոչ մէկը Տէրութեան իրառունքի այն պառականներէն , որոնցմով ազատութեան անարդու գէմքով նայելու կ’ստիպուին բացարձակ տէրութիւնները : Բայց աւելի զէշը այն է , որ բարբարոսական օրէնքները այսպէս մնայուն պահանջը լու յամառութիւնը խորհրդարաններու կամքովը յառաջ կուգայ . և երկրի մը ազատորէն ընտրուած ներկայացուցիչները քանի քանի անգամ է որ կը մերժեն ազատութիւն մը , զոր թագաւորը կ’ուղէ շնորհել անոնց : Խրերու հասարակ ընթացքին մէջ կը տեսնենք որ երկրի մը երեսիսանները ազատութեան պաշտպան են , վասն զի անոր քաղցրութիւնը կ’զկան , և զործադիր իշխանութիւնը այս աղատութեան հակառակորդն է , վասն զի անոր դրուարութիւնները կը տեսնէ :

Անշուշտ Որուիան նաև չպիտի դնենք այն երկիրներու դասը ուր կարելի է ազատութեամբ խորհիւ և խօսիլ : Որուիայի քաղաքական սահմանադրութիւնը ամենաբայարձակ արձակապետութիւնն է . աղատութեան ոչ հաստատութիւն մը կայ և ոչ երաշխառութիւն մը : Ամէն բան կախում ունի իշխանին-կամքեն . զորն որ և ոչ իսկ աւանդութիւնը ըւնեղեր , ինչպէս ուրիշ տեղեր : Որուիայի մէջ աղնուականներու բազմութիւնը այնչափ է որ զըռնէչիկը կը տանջրիւ : բայց չ’ այնչափ շատ որ

կայսեր կամքին դէմ որ և իցէ արդելք մը հանելու կարող ըլլայ : Առաջ իշխանները , որք ամէն րոպէ կրնան հիմովին կարծանիլ ; անօդուա են հասարակաց աղատութեան չամար , և ամէն մասնաւոր աղատութիւնները գլխովին կը քանդեն :

Եպոնակիլ :

ԾԱՏՐՈՒԹԻՒՆ. ՖԻՇԵՐ. ԸԴՊՐԻ

Ոչ սակաւ ընդդիմութիւններէ ետք վերջապէս ընտրուեցաւ խզմիրի ազգային վարչութեան դիւանագաղիրը : Այս ծանր և փափուկ պաշտօնը մեր բարեկամներէն յարդի և ուսումնական պարոն չ . Ավալանին յանձնուեցաւ , որն որ ինչպէս յայտնի է խզմիրի հասարակութեան , Հաշտենից Շնկերութեան անգամներէն մէկն է :

Եզդին կողմէ այսպիսի պատիքի մը արժանացողը ազգին իր վրայ վասահութիւն և համարում ունեցած ըլլալը բաւական կը յայտնէ :

Ք. Զ.

Բարեկամ մը հետապայի նամակը ուղղած է մէզ ’ի հաստարակութիւն :

Ըզգասէ՛ր իմբաղիր :

Ծաղկիին երկրորդ թիւը ձեռքս անցնելով՝ տեսայ Ըզգային Սահմանադրութիւն անուն յօդուած մը , որուն ծանօթութեանը մէջ կարգացի Չեր խիստ իրաւացի և ազգասիրական փափակը քաղաքիս մէջ գտնուած հիւանդանոցին մասին ու որուն համար կը ցանկաք Պօլսայ նման հոգաբարձութիւններ և լնկերութիւններ հաստատութիւն :

Ահա հիմա ուրախութեամբ սրտի կը ծանուցանեմ Ըեղ թէ այդ ձեր գովելի՛ փափաքը՝ քաղաքիս երեւելի զերդաստաններուն քանի մը տիկնանց սրտին մէջ արդէն յզացած է . և յոյժ հաւասական է՝ թէ այսպիսի հոգաբարձութիւններ քիչ ժամանակէն ետք ծնին , ու երեւել ելլեն ’ի ցնծութիւն ընդհանուր հայրենասէր սրտերու :

Եթի անցեալները պատիւ ունեցայ քանի մը աղնուուհի տիկնանց ընկերութեան մէջ զանուելու ուր տեղ մեր հիւանդանոցին վրայ խօսք բացուելով սկսան գովել արդի Տնտեսական խորհրդոյն բարեսէր անգամները . մանաւանդ խորհրդոյն համատած հայրենասէր հոգաբարձութիւն աշալուր հսկողութիւնը գովութեամբ յիշասակեցին իրեն

